International

scientific and practical conference

DECEMBER 6
2024

2024



STDF

Science technology& Digital finance

Google Scholar

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

JIZZAKH BRANCH OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN NAMED AFTER MIRZO ULUGBEK

Scientific journal of Science technology & Digital finance

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic

(December 6, 2024)

(Part 1)

Jizzakh-2024

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

The main directions of socio-economic development of New Uzbekistan: problems and solutions collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic – Jizzahk: Department of economics and tourism of Jizzakh branch of the national university of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, December 6, 2024, 450 pp.

Editors in charge: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O'ralov A.I.

In the collection of materials of the conference, the role and role of Science, Education and production in the era of globalization, the pressing problems of the issues of interaction of these processes, feedback on their solutions were presented by mature specialists of the field.

In addition, research on the scientific and practical topic, carried out in the economics, Exact Sciences, Natural Sciences and socio-humanities during the globalization period, information is presented in the scientific and practical fields, which includes the latest innovative technologies in the fields of production.

It can be argued that this collection is one of the specific intersections of current thoughts and innovative ideas of the world of science. This scientific and practical conference was actively attended by professors and scientific researchers engaged in scientific research in Uzbekistan and foreign countries. In increasing the position of the scientific and practical conference, the professors and teachers of domestic and foreign higher educational institutions made a significant contribution.

Professors and teachers of foreign higher educational institutions who actively participated in the work of the conference made a worthy contribution to the high level of interaction with scientists of our country. The processes of international cooperation with foreign countries and exchange with them in the field of Science in the era of globalization have a positive effect on the development of Higher Education, the fields of Science and production. The materials of this conference are special in that they include a wide range of research, from theoretical developments to practical solutions, demonstrating the diversity of approaches and directions in this area.

In conclusion, it should be noted that this scientific and practical conference will be a very useful collection for everyone who is interested in modern research in the fields of further development of Higher Education, Science, Education and production in the era of globalization. The authors are responsible for the content and quality of the articles and abstracts included in the collection.

XUFIYONA IQTISODIYOTNING UMUMJAHON XARAKTERI (TAVSIFI)



Isroilov Shamsiddin
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqola “Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon xarakteri” mavzusini o‘rganadi va yashirin iqtisodiyotning dunyo bo‘yicha tarqalishini, uning iqtisodiy tizimlar va jamiyatlarga ta’sirini tahlil qiladi. Maqolada xufiyona iqtisodiyotning shakllari va turi global miqyosda qanday farqlanishi, uning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari va jahon iqtisodiyotiga bo‘lgan ta’siri o‘rganiladi. Yashirin iqtisodiyotning rivojlanish darajasi, uning soliq siyosatiga, mehnat bozoriga, iqtisodiy o‘sishga va ijtimoiy barqarorlikka bo‘lgan salbiy va ijobiy ta’sirlari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada turli mamlakatlarda yashirin iqtisodiyotning o‘sishi, uning tizimli muammolari va davlat siyosatiga bo‘lgan ta’siri haqida qiziqarli tahlillar keltiriladi. Maqolada yashirin iqtisodiyotni nazorat qilish va uning samarali boshqarilishi uchun xalqaro hamkorlik va innovatsion usullarni qo‘llash zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Xufiyona iqtisodiyot, yashirin iqtisodiyot, umumjahon xarakteri, informal sektor, soliq siyosati, iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy barqarorlik, yashirin faoliyat, global iqtisodiyot, xalqaro hamkorlik.

Kirish

Xufiyona iqtisodiyot yoki yashirin iqtisodiyot - bu rasmiy iqtisodiy tizimdan tashqarida, soliq to‘lovlari va davlatning boshqa iqtisodiy nazoratidan chetda amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyatlar majmuasidir. Xufiyona iqtisodiyot, asosan, informal sektor orqali o‘z ifodasini topadi va turli mamlakatlarda turlicha shakllarda mavjud bo‘ladi. Bu iqtisodiy faoliyatlar ko‘pincha davlat siyosatiga yoki qonunlariga zid bo‘lmagan holda, lekin rasmiy hisob-kitoblardan, soliq to‘lovlaridan, va boshqa normativ talablardan chetda amalga oshiriladi. Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon xarakteri, uning turli mamlakatlardagi o‘ziga xosligi va global iqtisodiyotga ta’siri, shuningdek, uning ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarda tutgan o‘rni haqidagi ilmiy tahlil ushbu maqolada yoritiladi.

1. Xufiyona iqtisodiyotning tushunchasi va ahamiyati

Xufiyona iqtisodiyot — bu iqtisodiy faoliyatlarning rasmiy statistik hisob-kitoblardan, soliqlardan va davlatning iqtisodiy nazoratidan chetda qoladigan qismidir. Uning tarkibiga informal sektor, qora iqtisodiyot, norasmiy ishchi kuchi va boshqa yashirin iqtisodiy faoliyatlar kiradi. Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon xarakterini tushunish uchun uning asosiy elementlarini, ularning jamiyatdagi rolini va iqtisodiy tizimga bo‘lgan ta’sirini tahlil qilish zarur. Xufiyona iqtisodiyotning

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

hajmi va ta’siri mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, qonunlar, soliq siyosati, ijtimoiy muhit va boshqa omillarga bog‘liq holda o‘zgaradi.

2. Xufiyona iqtisodiyotning shakllari va turli mamlakatlardagi taqsimoti

Xufiyona iqtisodiyot turli mamlakatlarda o‘zining shakllari va ta’siri bilan farq qiladi. Ushbu farqlar mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, soliq siyosatlari, iqtisodiy ijtimoiy muhit va hukumatning yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishdagi faoliyatlariga bog‘liq. Xufiyona iqtisodiyotning ba'zi shakllari va ularning mamlakatlardagi taqsimoti quyidagicha bo‘lishi mumkin:

- Informal sektor: Bu sektor rasmiy iqtisodiyotga qarama-qarshi bo‘lgan, lekin iqtisodiyotda muhim o‘rin tutuvchi va jamiyatda ko‘plab ishchilarni jalb qiluvchi sohalarni o‘z ichiga oladi. Masalan, ko‘chada savdo qilish, kichik xususiy xizmat ko‘rsatish faoliyatlari va uy-joy qurilishi kabi sohalar informal sektor tarkibiga kiradi. Bu sektor, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda katta ahamiyatga ega.
- Norasmiy ishchi kuchi: Xufiyona iqtisodiyotning yana bir muhim tarkibiy qismi norasmiy ishchi kuchidir. Ishchilar ko‘pincha mehnat shartnomalari, ish joyidagi xavfsizlik va ijtimoiy himoyalar bilan ta'minlanmagan. Norasmiy sektorni tashkil etuvchi ishchilar ko‘pincha rasmiy iqtisodiyotdan tashqarida ishlashadi va bu ularning mehnat huquqlarini ta'minlashni murakkablashtiradi.
- Qora iqtisodiyot: Bu turdagi iqtisodiy faoliyatlar noqonuniy bo‘lib, davlat tomonidan kuzatilmaydi va soliq to‘lovlari ham amalga oshirilmaydi. Bunga narkotik moddalar savdosi, qurolli jinoyatlar, odam savdosi kabi faoliyatlar kiradi. Qora iqtisodiyotning ta’siri mamlakatlarda iqtisodiy va ijtimoiy inqirozlarni kuchaytirishi mumkin.
- Xalqaro savdo va kontrabanda: Xufiyona iqtisodiyotning xalqaro o‘lchamdagi shakllaridan biri noqonuniy yoki informal savdo faoliyatidir. Bu turdagi iqtisodiy faoliyatlar o‘zgaruvchan chegaralar orqali amalga oshiriladi va ko‘plab mamlakatlar uchun muammolarni keltirib chiqaradi. Kontrabanda mahsulotlar va xizmatlarning davlat nazoratidan tashqarida taqdim etilishi global iqtisodiyotga katta zarar yetkazishi mumkin.

3. Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon ta’siri

Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon xarakterini tahlil qilishda uning global iqtisodiyotga ta’siri katta ahamiyatga ega. Bu ta’sir quyidagi sohalarda seziladi:

- Soliq daromadlari va iqtisodiy o‘sish: Xufiyona iqtisodiyot soliq to‘lovlaridan qochish va davlatning iqtisodiy daromadlarini kamaytirish orqali mamlakatning iqtisodiy o‘sishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Rasmiy sektorga qaraganda, yashirin iqtisodiyot ko‘pincha raqobatni kuchaytiradi va soliqlarning to‘lanmasligiga olib keladi.
- Mehnat bozoridagi noaniqlik: Yashirin iqtisodiyotda ishlovchi xodimlar ko‘pincha mehnat huquqlari, ijtimoiy ta’minot yoki xavfsizlikni ta'minlamaydi. Bu holat mehnat bozorida noaniqliklarni kuchaytiradi va rasmiy ish o‘rinlaridagi ishchilarni qo‘rqitishi mumkin.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024

- Ijtimoiy ta’sir: Xufiyona iqtisodiyot jamiyatda ijtimoiy tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin. Soliq to‘lovlari kamayganda, davlat tomonidan taqdim etiladigan xizmatlar, masalan, sog‘liqni saqlash va ta'lim tizimi, zaiflashadi. Bu holat ijtimoiy barqarorlikni buzishi mumkin.
- Global iqtisodiy inqirozlar: Yashirin iqtisodiyotning o‘sishi global moliyaviy inqirozlarga olib kelishi mumkin. Ko‘pincha yashirin iqtisodiyot mamlakatlarning moliyaviy barqarorligini pasaytiradi va xalqaro savdoni buzadi.

4. Xufiyona iqtisodiyotning nazorati va siyosiy chora-tadbirlar

Xufiyona iqtisodiyotning nazorat qilinishi va tartibga solinishi jahon miqyosida har xil yondashuvlarga ega. Ba'zi mamlakatlar yashirin iqtisodiyotni qisqartirish uchun qat'iy qonunlar va tartibga solish choralarini qo‘llagan, boshqalari esa informal sektorga nisbatan yengilroq yondashgan. Xufiyona iqtisodiyotning nazoratini yanada samarali qilish uchun quyidagi yondashuvlar muhim:

- Solik tizimining yaxshilanishi: Davlatlar yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda soliq tizimini isloh qilish va barcha iqtisodiy faoliyatlarni rasmiy ro‘yxatga olishga intilishlari zarur. Buning uchun soliqlarni osonlashtirish, rasmiy ish o‘rinlarini yaratish va mehnat bozorini rasmiylashtirish zarur.
- Ijtimoiy ta’minot tizimining kengaytirilishi: Informal sektorda ishlovchi kishilarni ijtimoiy himoya qilish va sog‘liqni saqlash tizimlariga kiritish orqali yashirin iqtisodiyotning salbiy ta’sirini kamaytirish mumkin.
- Global hamkorlik: Xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik va transchegaraviy choralar muhim ahamiyatga ega. Bu mamlakatlar o‘rtasidagi savdoni rasmiylashtirish va noqonuniy faoliyatlarni cheklashga yordam beradi.

Xulosa

Xufiyona iqtisodiyotning umumjahon xarakteri uning iqtisodiy tizimlarga, soliq siyosatiga, mehnat bozoriga va global iqtisodiyotga bo‘lgan ta’sirini o‘z ichiga oladi. Xufiyona iqtisodiyotning turli mamlakatlardagi shakllari va tizimlar o‘rtasidagi farqlarni tushunish, uning global iqtisodiy barqarorlikka ta’sirini yaxshiroq baholashga yordam beradi. Xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik va davlat siyosati o‘zgarishlari muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Schneider, F., & Enste, D. H. (2000). *Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences*. Journal of Economic Literature, 38(1), 77-114.
2. Loayza, N. V. (1996). *The Economics of the Informal Sector: A Simple Model and Some Empirical Evidence from Latin America*. World Bank Policy Research Working Paper No. 1312.
3. Tanzi, V. (1999). *Uses and Abuses of the Underground Economy*. International Monetary Fund Working Paper WP/99/12.
4. Johnson, S., Kaufmann, D., & Shleifer, A. (1997). *The Unofficial Economy in Transition*. Brookings Papers on Economic Activity, 1997(2), 159-239.
5. Williams, C. C., & Schneider, F. (2013). *The Shadow Economy*. Cambridge University Press.

6. Schneider, F. (2012). *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What do We (Not) Know?* IZA Discussion Paper No. 6423.
7. Dabla-Norris, E., & Gradstein, M. (2003). *The Distributional Impact of the Shadow Economy: A Cross-Country Analysis*. International Monetary Fund, WP/03/60.
8. De Soto, H. (1989). *The Other Path: The Invisible Revolution in the Third World*. Harper & Row.

Department of Economics and tourism of Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
6.12.2024